

บทที่ 2

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทที่ 2 นี้ นำเสนอผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้ โดยแบ่งการรายงานผลแยกเป็นเอกสารงานวิจัยด้านการศึกษารัฐกิจ/ วิชาศึกษานานกลาง ขนาดย่อม และชุมชน โดยเน้นกรอบแนวคิดและวิธีการวิจัยที่ใช้ การศึกษาด้านเศรษฐกิจพอเพียง และการวัดทัศนคติและการประเมินตนเอง

2.1 เศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เป็นแนวคิดและปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสแนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี โดยพระราชทานเป็นครั้งแรกในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ โดยเน้นถึงแนวทางการพัฒนาประเทศที่จำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น โดยสร้างพื้นฐานความพอดี พอกิน พอใช้ของประชาชนเป็นเบื้องต้นก่อน และใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อความจำเป็นพื้นฐานมั่นคงแล้ว จึงค่อยเสริมความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นตามลำดับ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทาง การแก้ไขปัญหาเพื่อให้สังคมไทยรอดพ้นจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจและสังคม และเพื่อช่วยให้สังคมไทยสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของสังคม (อภิรักษ์ พันธเสน, 2549)

2.1.1 หลักและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เป็นหน่วยงานหรือองค์กรแรกที่ได้รับริเริ่มกระทำ โดยได้ตั้งกลุ่มพัฒนารอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจาก สศช. และสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ (ทก.) และธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นผู้รับผิดชอบหลัก ในขณะทำงานเพื่อพัฒนารอบแนวคิดและการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยเมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2542 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้มีหนังสือถึงสำนักพระราชเลขานุการพระบรมมหาราชวัง เรื่อง

กราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต เพื่อขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยร่างประมวลและกัณฑ์กรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้พระราชทานในโอกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่ทางสำนักงานได้เรียบเรียงขึ้นเป็น “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และขอพระราชทานอนุญาต เพื่อจะได้อัญเชิญมาเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย วางแผนและทำแผนปฏิบัติการในทุกระดับสู่ความรอดพ้นวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศ

หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

- 1) กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นกรอบมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา
- 2) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน
- 3) คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กันดังนี้

- ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่มีอยู่ในระดับพอประมาณ
- ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ
- การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

- เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ
- เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ในการสัมมนาทางวิชาการประจำปี 2542 ของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เมื่อวันที่ 18-19 ธันวาคม 2542 ทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้มีการขยายความสำคัญต่างๆ ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเสนอต่อที่ประชุมในด้านวิถีชีวิตและคุณภาพคน ดังนี้

วิถีชีวิตและเศรษฐกิจทางสายกลางในทุกระดับ

พอเพียง คือ การบริโภคและการผลิต อยู่บนพื้นฐานของความพอประมาณ และเหตุผล ไม่จัดสนแต่ไม่ฟุ่มเฟือย

สมดุล คือ การพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม มีความสมดุลระหว่าง โลกาภิวัตน์ (globalization) กับอภีวัตน์ท้องถิ่น (localization) มีความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจกับการเงิน และภาคคนกับสังคมมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ โครงสร้างการผลิตที่สมดุลมีการผลิตหลากหลายใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ยั่งยืน คือ พอเพียงอย่างต่อเนื่องในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภูมิคุ้มกันที่ดี ระบบเศรษฐกิจกับสังคมมีความยืดหยุ่นที่สามารถก้าวทันและพร้อมรับต่อกระแส โลกาภิวัตน์ ตลอดจนปรับตัวให้สามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก การบริหารจัดการที่ดีซึ่งสามารถป้องกันและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (วิกฤต) ได้

คุณภาพคน โดยการพัฒนาเศรษฐกิจทางสายกลางได้ คนต้องมีคุณภาพในด้านต่างๆ ดังนี้ คือ

พื้นฐานจิตใจ มีความสำนึกในคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต มีไมตรี มีความเมตตาหวังดีให้กันและกัน หลักการดำเนินชีวิตมีความอดทนมีความเพียรใช้สติปัญญาคิดอย่างรอบคอบก่อนทำ มีวินัย ภูมิคุ้มกันในการดำรงชีวิต มีสุขภาพดีและมีศักยภาพ ทักษะและความรอบรู้ที่เหมาะสม ในการประกอบอาชีพและหารายได้อย่างมั่นคงและพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าได้อย่างต่อเนื่อง

2.2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านเศรษฐกิจชุมชนและเศรษฐกิจพอเพียง

สมคิด พรมจัญ และคณะ (2541) ทำการศึกษา “เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้” โดยศึกษาแบบแผนของความสัมพันธ์ของมนุษย์ทางเศรษฐกิจในชุมชนชนบทที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างการผลิต การบริโภค และการแบ่งปันผลผลิตภายในชุมชนซึ่งเป็นเศรษฐกิจชุมชนชนบท โดยการศึกษาพื้นที่บริเวณอีสานใต้ประกอบด้วย จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และบางส่วนของจังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่ปี 2469 จนถึงปี 2540 พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ มีดังนี้ (1) การผลิตการตลาด การผลิตและการตลาดของแต่ละหมู่บ้านต้องมีความหลากหลาย โดยชนิดสินค้าที่ผลิตมีมากกว่า 1 ชนิด ผลิตสินค้าจากใกล้ตัวไปหาไกลตัว เช่น อาชีพหลัก

ทำนา ว่างจากทำงานก็ประกอบอาชีพเสริม (2) เครือข่ายทางเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งเสริมการผลิตและการตลาดภายในชุมชน ชาวบ้านมีการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งและมีอำนาจต่อรองภาคประชาชน (3) การสะสมและแหล่งทุนเพื่อการผลิต มีการสะสมทุนภายในหมู่บ้าน โดยมีการรวมกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน ทำให้ชุมชนมีเงินทุนหมุนเวียนภายในชุมชน และนำมาใช้ในการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิต (4) การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีการกำหนดกรอบแนวทางในการวางแผนการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นรูปธรรมเช่นการใช้น้ำ ที่ดินสาธารณะ ป่าชุมชน เป็นต้น (5) ผู้นำและการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีส่วนร่วมในการพัฒนาส่งเสริมและพัฒนาอาชีพของหมู่บ้าน (6) มีการใช้เทคโนโลยีการผลิต และภูมิปัญญาชาวบ้าน (7) สถานศึกษาเป็นสถานที่ให้ความรู้และกล่อมเกลาคเด็กและเยาวชน ให้เป็นคนดีและมีพื้นฐานความรู้ที่นำไปประกอบอาชีพ รวมทั้งเป็นแหล่งความรู้ของชุมชน ศูนย์บริการชุมชนและการพัฒนาอาชีพชุมชน และ (8) วัฒนธรรมและความเชื่อบทบาทในการส่งเสริมการพัฒนาจากภาครัฐและเอกชน เป็นผู้สนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวของชุมชน

อานันท์ ปันยารชุน (2542) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายปลายทางของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสั้นๆ ว่า ถ้าเปรียบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแก่นแนวปฏิบัติต่างๆ เช่น เกษตรทฤษฎีใหม่ ก็คือเครื่องมือหลักซึ่งก็คือการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเป็นความยั่งยืนที่เกิดจากความเข้าใจว่า input และ output ต้องสมดุลกัน ต้องใช้ input และบริหาร output อย่างมีสติ อย่างรอบคอบ อย่างพอดี และอย่างพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2543) ได้ศึกษาการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเห็นว่าวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเป็นธุรกิจที่มีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ แนวคิดที่สำคัญประการหนึ่งในการให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีบทบาทในการรักษาความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศคือ การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยธุรกิจในกลุ่มที่มีการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น มุ่งขยายตลาดในท้องถิ่นเป็นหลัก และใช้เทคโนโลยีในท้องถิ่นอย่างง่าย จะเป็นกลุ่มที่น่าจะมีโอกาสในการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ง่ายที่สุด เนื่องจากมีลักษณะในด้านการผลิตและการตลาดที่เอื้ออำนวยต่อการปรับตัวให้สอดคล้องกับหลักการของปรัชญา

อรสุดา เจริญรัถ (2543) ได้ทำการเศรษฐกิจพอเพียงในกระแสโลกาภิวัตน์ พบว่า ภาพของระบบชุมชนหมู่บ้านพอเพียงหลังจากที่ติดต่อกับระบบทุนนิยมแล้ว ชุมชนดำรงรักษาวิถีการผลิตแบบยังชีพของตนเองไว้ โดยผลิตข้าวและพืชผักต่าง ๆ เพื่อประกันความพอเพียงและความมั่นคงของ

ครอบครัว ขณะเดียวกันก็ผลิตเพื่อขายด้วย คือ ปลูกข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ ปลูกพริก ทอผ้า หาหน่อไม้และเห็ด รวมทั้งออกไปรับจ้าง สำหรับเงื่อนไขหลักที่ทำให้เศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นและดำรงอยู่ภายใต้โครงสร้างสังคมประเพณี คือ 1) การมีวิถีการผลิตแบบยังชีพที่มีความเชื่อมโยงอย่างสมดุลระหว่างการผลิตและการบริโภค และ 2) ศักยภาพชุมชนที่ยังคงสามารถดำรงรักษาอำนาจในการดูแลจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ของตนเองไว้ นอกจากนี้ยังพบว่า การดำรงอยู่ของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนยังมีเงื่อนไขสนับสนุนอีก 4 ประการ คือ (1) การปลอดจากการแทรกแซงของอิทธิพลภายนอกและระบบการค้าแบบเงินตรา (2) สภาพความอุดมสมบูรณ์ของป่า (3) การมีเทคโนโลยีที่เหมาะสม และ (4) การมีจำนวนประชากรที่มีขนาดพอเหมาะพอดี

อย่างไรก็ตาม กระบวนการปรับตัวเพื่อดำรงอยู่ของเศรษฐกิจพอเพียง ยังคงมีอุปสรรคและปัญหามากมายที่ชาวบ้านจะต้องร่วมกันเรียนรู้ เพื่อพัฒนาวิธีการต่อสู้และเอาชนะปัญหาเหล่านี้ต่อไป รัฐในฐานะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือและสนับสนุนให้ชุมชนเหล่านี้สามารถส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพดังกล่าวได้ โดยการกำหนดนโยบายที่เอื้อต่อการกระจายอำนาจจากส่วนกลางมากขึ้น พร้อม ๆ กับการช่วยเหลือและสนับสนุนให้ชุมชนสามารถพัฒนาความเข้มแข็งของตนเองด้วยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายร่วมกันตามแต่สภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่ ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวนี้อาจมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นบนความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของทุนทางสังคม (social capital) ของชุมชนนั่นเอง

เอกสารที่ทบทวนมานี้เป็นผลการศึกษาที่ยืนยันถึงความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชนและแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ดังจะเห็นจากผลการศึกษาของสมคิด พรมชัยและคณะ (2541) ซึ่งปัจจัยของการดำรงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชนที่สมคิดได้นำเสนอเป็นแนวทางเดียวกับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินำเสนอ ทำนองเดียวกับอรสุดา เจริญรัต (2543) ที่พบว่าปัจจัยของการดำรงอยู่ของชุมชนคือมีการผลิตที่หลากหลาย และเป็นทั้งการผลิตเพื่อยังชีพและเพื่อขาย และทั้งอรสุดาและสมคิด ได้ให้ความสำคัญกับการดูแลทรัพยากรหรือทุนที่มีอยู่ในท้องถิ่น และทั้งสมคิด สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และอรสุดา ถือว่าเทคโนโลยีที่เหมาะสมเป็นปัจจัยสำคัญ และทั้ง 3 ผลการศึกษา ต่างนำไปสู่จุดมุ่งหมายของการดำรงอยู่ของชุมชนหรือการพัฒนาที่ยั่งยืนเช่นการกล่าวถึงของอานันท์ ปันยารชุน

2.2.2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านแนวทางการศึกษา

เทียบ เหล่าสุวรรณ (2541) ได้ใช้กรอบแนวคิดเพื่อศึกษา ลักษณะองค์ประกอบของการจัดการธุรกิจขององค์กรชุมชนในชนบทที่สามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีมุ่งศึกษา 3 องค์ประกอบใหญ่ ได้แก่ (1) การจัดการเงินทุน (2) การจัดการผลิตและการแปรรูป และ (3) การจัดการการตลาด เพื่อใช้วิเคราะห์ความสามารถในการใช้ทรัพยากรจากท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด การวิเคราะห์กิจกรรมทางธุรกิจที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้ และการมีอำนาจต่อรองทางธุรกิจกับคนภายนอกได้

กระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัย (2545) ได้จัดทำชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการจัดการและวางแผนธุรกิจ สำหรับหลักสูตรการจัดการและการประเมินโครงการ ตามโครงการเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ได้เสนอแนวทางการศึกษา และตัวอย่างการศึกษาธุรกิจชุมชน อันประกอบด้วยการศึกษาลักษณะของชุมชน กลไกและวิธีการดำเนินงาน ความต้องการทรัพยากรบุคคล การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อนำไปประกอบการวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จและความล้มเหลว 7 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านการผลิต การตลาด แรงงาน การเงิน การบริหารจัดการ ปฏิสัมพันธ์ภายนอก ปัจจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิก เกี่ยวกับผู้นำ และเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับขององค์กร

อภิชัย พันธเสน และคณะ (2545) ได้เสนอแนวทางการพิจารณาธุรกิจชุมชนดีเลิศ ในการศึกษาเรื่องการยกระดับอุตสาหกรรมไทยอย่างก้าวกระโดดด้วยวิธีปฏิบัติเป็นเลิศและการเปรียบเทียบเพื่อการปรับปรุงและพัฒนา (best practice & benchmarking) โดยมีหลักเกณฑ์ 3 ประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง กระบวนการบริหารจัดการ 7 กระบวนการ ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ชี้ให้เห็นวิธีปฏิบัติและปัจจัยเอื้อในการบริหารจัดการของธุรกิจชุมชน 7 ด้าน ได้แก่ (1) การบริหารสมาชิก (2) การบริหารตลาดและเครือข่าย (3) การบริหารการเงิน (4) การพัฒนาผลิตภัณฑ์และเทคนิคการผลิต (5) การใช้แรงงานเพื่อการผลิต (6) การใช้วัตถุดิบเพื่อการผลิต และ (7) การบริหารสวัสดิการชุมชน ประการที่สอง เงื่อนไขของความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 9 ประการ ได้แก่ (1) การใช้เทคโนโลยีถูกหลักวิชาการแต่มีราคาถูกลง (2) ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด (3) เน้นการจ้างงานเป็นหลัก โดยไม่นำเทคโนโลยีมาทดแทนแรงงาน ยกเว้นในกรณีที่เกิดความเสียหายแก่ผลิตภัณฑ์ (4) มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ (5) ไม่โลภจนเกินไปและไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก (6) ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค และไม่เอาเปรียบแรงงานหรือลูกค้าตลอดจนไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ (7) เน้นการกระจายความเสี่ยงจากการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและ/หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตได้ง่าย (8)

เน้นการบริหารความเสี่ยงต่ำโดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ก่อหนี้เงินกู้ความสามารถในการบริหารจัดการ และ (9) เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่นและการตอบสนองตลาดภายในท้องถิ่น ภูมิภาค ตลาดภายในประเทศและต่างประเทศ ตามลำดับเป็นหลัก และประการที่สาม เงื่อนไขของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือการสะสมทุน 4 ประการ ได้แก่ (1) มีการพัฒนาทุนมนุษย์ (2) มีการพัฒนาทุนทางสังคม (3) มีการพัฒนาทุนสิ่งแวดล้อม และ (4) มีการพัฒนาทุนทางวัตถุหรือทุนกายภาพ

ลำแพน จอมเมือง และสุทธิพงษ์ วสุโสภาน (2546) ได้ศึกษาเรื่องผ้าทอไทลื้อ: เศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง โดยศึกษาถึงแบบแผนการทอผ้าของชุมชนไทลื้อในอดีต ตลอดจนสถานภาพของชุมชน กับการจัดการธุรกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง และบทบาทธุรกิจชุมชนกับการพัฒนาทางเลือกในการพึ่งตนเองของชุมชน โดยมีการสำรวจและสัมภาษณ์เจาะลึก ในด้านองค์กร ด้านการผลิตโดยมุ่งเน้นเรื่องการใช้แรงงานในครัวเรือน ด้านการเงินที่รวมไปถึงการจัดสรรผลกำไรให้ทั้งสมาชิกและจัดสรรไปสู่สวัสดิการชุมชน

อารี วิบูลย์พงศ์ และคณะ (2548) ได้ใช้วิธีการเดียวกันในการศึกษาคือวิเคราะห์เจาะลึกในรายกรณีศึกษา โดยที่ผู้วิจัยจำเป็นต้องเข้าใจถึงความเป็นมา กระบวนการดำเนินงาน เหตุและผล อันเป็นสาเหตุของปัญหา เพื่อนำมาวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค ก่อนนำข้อมูลมาสังเคราะห์/วิเคราะห์ เพื่อให้ได้ภาพรวมของภาคธุรกิจชุมชน และนำเสนอกลยุทธ์เชิงนโยบายในระดับมหภาค การศึกษาได้ประเมินความเป็นวิสาหกิจชุมชนเพิ่มเติม โดยพิจารณาจากเกณฑ์ 7 ประการ คือ (1) การเป็นเจ้าของชุมชน (2) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน (3) ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมชุมชน (4) มีฐานภูมิปัญญาผสมผสานกับภูมิปัญญาสากลและอื่นๆ (5) มีลักษณะบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ แบบเกื้อกูลกัน (6) มีการเรียนรู้เป็นหัวใจของกระบวนการทั้งหมด และ (7) มีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมายสำคัญสุดของการประกอบการ

ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ (2543, 2547 อ้างถึงใน อารี วิบูลย์พงศ์ และคณะ, 2548) ได้ใช้วิธีวิเคราะห์กรณีศึกษาในด้านบริหารจัดการธุรกิจ โดยศึกษาโครงสร้างในแต่ละด้านของกลุ่ม/สหกรณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันและมีความถูกต้องเป็นจริง โดยเฉพาะในด้านต้นทุน ประกอบด้วย การจัดการองค์กรและการบริหารงาน การผลิต การตลาด และการเงิน

ตารางที่ 2.1 ประเด็นการศึกษาด้านการบริหารจัดการธุรกิจชุมชน

ผู้ศึกษา	การเงิน	การผลิต	การตลาด	ทรัพยากร ท้องถิ่น/ วัตถุดิบ	แรงงาน	การบริหาร จัดการ	องค์กร (รวมผู้นำ และ สมาชิก)	ปฏิสัมพันธ์ ภายนอก	สวัสดิการ ชุมชน	อื่นๆ
เทียบ เหล่าสุวรรณ	✓	✓	✓	✓						
กระทรวงศึกษาและทบวงมหาวิทยาลัย	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓		
อภิรักษ์ พันธเสน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	+ เงื่อนไขความเป็น เศรษฐกิจพอเพียง และ เงื่อนไขการพัฒนาที่ยั่งยืน
ลำแพน จอมเมือง	✓	✓				✓	✓		✓	เจาะลึกรายกรณีศึกษา
อารี วิบูลย์พงศ์	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	เจาะลึกรายกรณีศึกษา และ วิเคราะห์ความเป็นวิสาหกิจ ชุมชน
ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	เจาะลึกรายกรณีศึกษา

ที่มา: จากการวิเคราะห์

จากตารางที่ 2.1 จะเห็นว่าการศึกษากิจการการจัดการธุรกิจชุมชนโดยส่วนใหญ่มุ่งศึกษาด้านการจัดการผลิตและการเงิน รองลงมาเป็นการตลาด และองค์กร ประเด็นหลักๆ ของการศึกษาแม้มีจุดเน้นที่แตกต่างกัน แต่ก็มุ่งอธิบายลักษณะของธุรกิจและโครงสร้างการบริหารจัดการ อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์ธุรกิจนั้นๆ เช่นเดียวกัน โดยในการศึกษาของอภิชัย ได้ผนวกแนวคิดด้านเศรษฐกิจพอเพียงในการประยุกต์ใช้กับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในขณะที่มี 3 การศึกษาในที่นี้ ที่มีการศึกษาเป็นรายกรณีศึกษาที่ทำให้ทราบภาพรวมเพื่อวิเคราะห์ภาคธุรกิจชุมชน ดังเช่น ลำแพน จอมเมือง อารี วิบูลย์พงศ์ และทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์

ดังนั้นเพื่อให้ภาพของการวิเคราะห์รายกรณีศึกษาของธุรกิจชุมชนที่ชัดเจนขึ้น จึงได้ทบทวนวิธีวิเคราะห์ของทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และอารี วิบูลย์พงศ์ เพิ่มเติม ดังนี้

2.2.3 การวิเคราะห์กรณีศึกษาในด้านบริหารจัดการธุรกิจ

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการปรับปรุงการบริหารจัดการของวิสาหกิจในชุมชน เป็นการศึกษาเฉพาะส่วนของหน่วยประกอบการ ซึ่งประกอบด้วยการศึกษาโครงสร้างการจ้างองค์กร และการบริหารงาน โครงสร้างการผลิต โครงสร้างการตลาด และโครงสร้างทางการเงิน ของกลุ่ม (ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ, 2547)

ในการศึกษาโครงสร้างแต่ละด้านของกลุ่ม ประกอบไปด้วยการวิเคราะห์ทางด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(1) การจ้างองค์กรและการบริหารงาน

การศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างการจ้างองค์กรและการบริหารงานกลุ่มแต่ละกลุ่มให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกลุ่ม ปรัชญาและวัตถุประสงค์การจัดตั้ง และลักษณะของกลุ่ม การศึกษาครอบครัวรูปแบบการจ้างองค์กร ขนาดของกลุ่มโดยพิจารณาจากจำนวนสมาชิก ลักษณะการกระจายการถือหุ้น และความสอดคล้องกันระหว่างหน้าที่ตามตำแหน่งงานกับงานที่ปฏิบัติจริง ปรัชญาพื้นฐานของการดำเนินธุรกิจของกลุ่ม และพิจารณาการดำเนินงานว่าสอดคล้องกับปรัชญาที่ตั้งไว้เพียงไร และเพราะเหตุใด ทั้งนี้โดยใช้ลักษณะ 7 ประการของ “วิสาหกิจชุมชน” เป็นฐาน

(2) โครงสร้างการผลิตและการบริหารการผลิต

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างการผลิตนั้น จะประกอบด้วยความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ การคัดคุณภาพของวัตถุดิบ การควบคุมและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยีการผลิต ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิต และความต้องการความช่วยเหลือด้านการ

ผลิต รวมถึงศักยภาพของผลิตภัณฑ์ อันประกอบด้วย ศักยภาพในการทำกำไรต่อหน่วย ศักยภาพทางด้านยอดขาย และศักยภาพทางด้านยอดขายรวมและกำไรรวม

- ชนิดและสัดส่วนของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด เพื่อแสดงถึงความหลากหลายของผลิตภัณฑ์
- การคัดคุณภาพของวัตถุดิบ การควบคุมและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ และเทคโนโลยีการผลิต ศึกษาโดยการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ว่ากลุ่มมีวิธีการและขั้นตอนการปฏิบัติอย่างไร
- ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิต เช่น ผลตอบแทนสุทธิต่อหน่วยหรือต่อครั้ง เป็นต้น
- ความต้องการความช่วยเหลือด้านการผลิต
- ศักยภาพในการทำกำไรต่อหน่วย เช่น อัตรากำไรต่อราคาขาย และอัตรากำไรต่อต้นทุน
- ศักยภาพทางด้านยอดขาย การศึกษาศักยภาพทางด้านยอดขายนั้น พิจารณาจากยอดขายต่อปี เพื่อพิจารณาแนวโน้ม
- ศักยภาพทางด้านยอดขายรวมและกำไรรวม เช่น การศึกษาศักยภาพทางด้านยอดขายรวมและกำไรรวมประกอบด้วย ยอดขายผลิตภัณฑ์หลักต่อปี อัตรายอดขายผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป (สินค้าเกษตรหรือหัตถกรรม) หลักต่อ ยอดขายผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป (สินค้าเกษตรหรือหัตถกรรม) ทั้งหมด อัตรากำไรจากอาหารแปรรูป (สินค้าเกษตรหรือหัตถกรรม) ต่อยอดขายทั้งหมดของกิจการ ยอดขายรวมต่อปี และยอดขายผลิตภัณฑ์อื่นทุกชนิดที่ไม่ใช่อาหารแปรรูป (สินค้าเกษตรหรือหัตถกรรม) ต่อปี ทั้งนี้ผลิตภัณฑ์หลัก หมายถึง ผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป (สินค้าเกษตรหรือหัตถกรรม) ที่มีศักยภาพมากที่สุดของหน่วยประกอบการ และมีการผลิตเป็นระยะเวลาานพอสมควร

(3) โครงสร้างทางการเงินและการบริหารการเงิน

การศึกษาถึงโครงสร้างการเงินนั้น ประกอบด้วยการศึกษาเกี่ยวกับ การตัดสินใจในด้านการบริหารการเงิน การจัดทำบัญชี การกู้ยืมเงิน การวางแผนการใช้เงินทุน และศักยภาพทางการเงิน

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับ การตัดสินใจในด้านการบริหารการเงิน การจัดทำบัญชี การกู้ยืมเงิน และการวางแผนการใช้เงินทุนนั้น จะใช้ข้อมูลรายกลุ่ม นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

และสรุปเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับใช้พิจารณาประกอบกับข้อมูลด้านศักยภาพทางการเงิน (ในการวิเคราะห์ระดับนโยบาย)

การศึกษาศักยภาพทางการเงินนั้น จะมีการวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงินของแต่ละกลุ่ม ดังนี้

1. อัตราส่วนแสดงสภาพคล่อง (Liquidity Ratio)

อัตราส่วนแสดงสภาพคล่อง ซึ่งให้เห็นถึงสภาพคล่องระยะสั้นของธุรกิจ ประกอบด้วยอัตราส่วนต่าง ๆ เช่น

- 1.1 อัตราส่วนทุนหมุนเวียน (หรืออัตราส่วนเงินสะพัด)
- 1.2 อัตราส่วนสภาพคล่องระยะสั้น
- 1.3 อัตราส่วนสภาพคล่องของกระแสเงินสด
- 1.4 เงินทุนหมุนเวียนสุทธิ

2. อัตราส่วนแสดงประสิทธิภาพในการดำเนินงาน (Activity / efficiency Ratio) อัตราส่วนต่อไปนี้จะให้เห็นประสิทธิภาพและสภาพคล่องระยะยาวของธุรกิจ เช่น

- 2.1 อัตราการหมุนเวียนของลูกหนี้การค้า
- 2.2 ระยะเวลาเฉลี่ยในการชำระหนี้
- 2.3 1 รอบธุรกิจ
- 2.4 อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์ทั้งหมด

3. อัตราส่วนแสดงความสามารถในการกู้ยืม หรือความเสี่ยงในการกู้ยืม (Debt Ratio or Leverage Ratio) เช่น อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ทั้งหมด และอัตราส่วนทางการเงินอื่น ๆ ที่สำคัญ

(4) โครงสร้างการตลาดและการบริหารการตลาด

การวิเคราะห์การบริหารการตลาดของกลุ่ม ครอบคลุมการวางแผนการตลาด ช่องทางการจัดจำหน่าย ความสามารถในการพัฒนาตลาดและผลิตภัณฑ์ กลยุทธ์การตลาดของกลุ่ม การตั้งราคา และการส่งเสริมการขาย ตลอดจนความสามารถในด้านการตลาดของบุคลากร

2.3 การวัดทัศนคติและการประเมินตนเอง

สุบิน บุรุษราช (2550) การวัดทัศนคติอาจทำได้หลายวิธี ซึ่งจะขอมาเป็นตัวอย่างพอสังเขป ดังนี้

1. การสังเกต (observation) เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ศึกษาทัศนคติโดยใช้ประสาทหูและตาเป็นสิ่งสำคัญ การสังเกตเป็นวิธีการศึกษาพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด แล้วนำข้อมูลที่สังเกตนั้นไปอนุมานว่าบุคคลนั้นมีทัศนคติต่อสิ่งนั้นอย่างไร

2. การสัมภาษณ์ (interview) เป็นวิธีการที่ผู้ศึกษาจะต้องออกไปสอบถามบุคคลนั้น ๆ ด้วยตนเอง โดยอาศัยการพูดคุย ผู้สัมภาษณ์จะต้องเตรียมวางแผนล่วงหน้าว่าจะสัมภาษณ์ในเรื่องใด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็จริงมากที่สุด

3. แบบรายงานตนเอง (self-report) เป็นวิธีการศึกษาทัศนคติของบุคคลโดยให้บุคคลนั้นเล่าความรู้สึกที่มีต่อสิ่งนั้นออกมาว่า รู้สึกชอบหรือไม่ชอบ ดีหรือไม่ดี ซึ่งผู้เล่าจะบรรยายความรู้สึกนึกคิดของตัวเองออกมาตามประสบการณ์และความสามารถที่มีอยู่ ซึ่งจะแตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล

วิธีการศึกษาทัศนคติโดยใช้แบบรายงานตัวเองนี้ มักจะถูกสร้างขึ้นในรูปแบบของเครื่องมือวัดที่เรียกว่า มาตรวัด (scale) เช่น มาตรวัดทัศนคติของเทอร์สโตน (Thurstone) มาตรวัดทัศนคติของลิเคิร์ต (Likert) มาตรวัดทัศนคติของออสกู๊ด (Osgood) มาตรวัดความห่างทางสังคมของโบการ์ดัส (Bogardus) มาตรวัดความคงที่ของทัศนคติตามวิธีของกัตต์แมน (Guttman) และมาตรหน้ายิ้มสำหรับเด็ก (The Smiling Faces Scales) เป็นต้น

อานาจ ไพนุชิต (2539 อ้างถึงใน สุบิน ยุระรัช, 2550) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรวัดทัศนคติไว้ว่า มาตรวัดทัศนคตินี้ ถือเป็นเครื่องมือในการวิจัยทางการศึกษาอย่างหนึ่ง ที่ใช้วัดคุณลักษณะภายในทางจิตของบุคคลที่ไม่สามารถวัดได้โดยตรง ให้ผลการวัดเป็นข้อมูลเชิงปริมาณหรือตัวเลข ลักษณะของมาตรวัดทัศนคติประกอบด้วยชุดของสถานการณ์หรือข้อความที่เป็นสิ่งเร้าให้ผู้ตอบได้แสดงพฤติกรรมตอบสนองในลักษณะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เพื่อจำแนกผู้ตอบออกเป็นกลุ่ม ๆ ตามระดับทัศนคติ และแสดงผลเป็นปริมาณบนช่วงสเกลในเชิงเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น

ในการสร้างและประเมินเครื่องมือวัด จะต้องคำนึงถึงหลักที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1) ความเป็นเอกมิติ (Unidimensionality) มาตรวัดทัศนคติที่ดีจะต้องวัดในเรื่องเดียวกัน และข้อความหรือข้อความที่นำมาใช้จะต้องมีความเป็นหนึ่งเดียว โดยสามารถตรวจสอบได้จากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของคะแนนที่ได้จากมาตรวัด

2) ความเป็นเส้นตรง (Linearity) และการมีช่วงเท่ากัน (Equal Intervals) มาตรวัดจะต้องอยู่ในรูปของความต่อเนื่องเป็นเส้นตรงที่สามารถจัดเรียงลำดับทัศนคติของผู้ตอบ และเป็นมาตรที่บอก

ความแตกต่างเป็นช่วง ๆ ได้ โดยแต่ละช่วงต้องมีความห่างเท่ากัน เพื่อกำหนดระดับทัศนคติของผู้ตอบ และสามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้

3) ความเที่ยง (Reliability) เป็นความคงที่หรือความคงเส้นคงวาของการวัด ในการสร้างมาตรวัดทัศนคติ ยิ่งข้อคำถามมีจำนวนมากเท่าใด ความเที่ยงก็จะมีมากขึ้นเท่านั้น

4) ความตรง (Validity) มาตรวัดจะต้องวัดในสิ่งที่ต้องการวัดได้จริง โดยข้อคำถามที่นำมาใช้จะต้องมีความเป็นหนึ่งเดียว และมีความสัมพันธ์กันสูง

5) ความสามารถในการสร้างใหม่ (Reproducibility) เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาสาระของข้อคำถามว่าสามารถจะสร้างสเกลใหม่ได้หรือไม่

โดยในการศึกษานี้ใช้มาตรวัดแบบลิเคิร์ต โดยแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่ 0 – 5 โดย

0 หมายความว่า ไม่สำคัญ/ไม่มี

1 หมายความว่า น้อยที่สุด

2 หมายความว่า น้อย

3 หมายความว่า ปานกลาง

4 หมายความว่า มาก

5 หมายความว่า มากที่สุด

Suridström (2008) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “Self assessment of driving skill – A review from a measurement perspective.” Transportation Research Part F. 11(2008) 1-9. บทความนี้เป็นผลการวิจัยเอกสารเพื่อสืบหาวิธีการวัดทักษะในการขับขี่ (subjective driving skill) ที่เหมาะสม และพิจารณาวิธีการวัดที่ใช้ในงานวิจัยต่างๆ เท่าที่ผ่านมา

จากการทบทวนเอกสารในงานวิจัยชิ้นนี้ พบว่า มี 3 วิธีหลักๆ คือ (1) Self-assessment by social comparison ซึ่งเป็นวิธีการซึ่งใช้การวัดทักษะเชิงนามธรรม (subjective skill) ของผู้ขับขี่ โดยการให้ผู้ขับขี่ประเมินทักษะของตน โดยเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยของผู้ขับขี่โดยทั่วไปในสังคม ผลคือผู้ประเมินส่วนใหญ่ให้ระดับความชำนาญของตนสูงกว่าค่าเฉลี่ย (2) Self-assessment by comparison to an interval criterion เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาเกี่ยวกับการประเมินตนเองสูงกว่าค่าเฉลี่ยมีงานศึกษาบางชิ้นเช่น Hatakka กล่าวว่าให้ผู้ขับขี่ประเมินตนเองโดยให้ผู้ขับขี่ให้คะแนน (rating) ความสามารถในการแต่ละ criterias ของตนเองระหว่างสูงถึงต่ำ แต่ปัญหาคือการหลอกตัวเอง (self-deception) เป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถทำให้ overestimate ได้ (การให้คะแนนตนเองแบบนี้อาจเกิด bias ได้ ถ้าตอบแบบหลอกตัวเอง) ให้ดูว่าตนเองมีความรับผิดชอบของสังคม อย่างไรก็ตามจากผลการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของความรับผิดชอบต่อสังคม (socially desirable responding) ต่อ

แบบสอบถามพฤติกรรมผู้ขับขี่พบว่าความเอนเอียงอันเนื่องมาจากความรับผิดชอบต่อสังคมมีความเกี่ยวข้องกับเล็กน้อย (3) Comparison of subjective and objective driver skill จากงานศึกษาหลายชิ้นที่พบว่าทำให้ผู้ขับขี่ประเมินตนเองโดยเทียบกับค่าเฉลี่ยมักจะ overestimate จึงมีการศึกษาอื่นๆ ตามมา โดยเปรียบเทียบระดับทักษะของผู้ขับขี่ (ที่ประเมินตนเอง) กับระดับทักษะจริงของเขา ซึ่งบางการศึกษาพบว่าระดับที่ประเมินตนเองและค่าจริงนั้นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน (Groeger, 2001; Victoir et al., 2005) เพราะฉะนั้นแนวคิดในการเปรียบเทียบระดับความสามารถของผู้ขับขี่ที่เขาประเมินเองกับความสามารถจริง อาจเป็นแนวคิดที่ดีในการพัฒนาการประเมินตนเองของผู้ขับขี่ และทำให้ประเมินได้แม่นยำยิ่งขึ้น เช่นในการศึกษาของ Mc Kenna (1997)

จากข้างต้นการประเมินตนเองของผู้ขับขี่ที่ถูกเปรียบเทียบใน 2 นัยยะ นัยยะแรกคือเงื่อนไขการควบคุม และเงื่อนไขการอธิบายผล ผลการศึกษาอธิบายว่าคนที่อธิบายการประเมิน (การให้คะแนน) ของตนได้ ให้คะแนนต่ำกว่าคนที่ไม่สามารถอธิบายการประเมินของตนเองได้

ซึ่งจากผลการศึกษาข้างต้นนี้ เป็นเหตุผลสนับสนุนวิธีการในการศึกษาของผู้วิจัยได้ โดยในการสอบถามเพื่อให้กลุ่ม/สหกรณ์ประเมินตนเอง ได้ให้ผู้ประเมินอธิบายเหตุผลของคะแนนที่ให้ไป ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนคะแนนได้หลังจากอธิบายเหตุผลแล้วอีกครั้ง หรือหากผู้ประเมินตอบคำถามต่อเนื่องไปในข้ออื่นๆ ก็สามารถกลับมาเปลี่ยนแปลงคะแนนในข้อก่อนหน้าได้ระหว่างการสัมภาษณ์

ซึ่งแม้ว่าจะไม่สามารถขจัดอคติ (bias) ออกไปได้ทั้งหมด แต่ก็ช่วยลดการประเมินตนเองสูงกว่าความเป็นจริงได้